

VERESS JUDIT

CÉLESTIN FREINET*

(1896 –1966)

FREINET-t általában a mai polgári *didaktikai* irányzatok egyik jellegzetes képviselőjeként tartják számon. FREINET azonban nem egyszerűen csak didaktikus. *Pedagógus* a szó legteljesebb értelmében, akinek összefüggő nézetei vannak a gyermek társadalmi státusáról, az iskola szerepéről, az emberi élet humánus tartalmáról, a nevelés folyamatáról, az iskola jövőjéről. Didaktikájához széles alapvetést dolgozott ki: olyan pedagógiát, amelynek megfogalmazta filozófiai, szociológiai, pszichológiai alapjait is. Filozófiai, szociológiai, pszichológiai, pedagógiai nézetei külön-külön önmagukban nem önálló felfedezések, de együttesen *önálló szintézist* alkotnak. FREINET pedagógiája *egész*, és mint ilyen, érdekes *modell*: olyan didaktikai rendszer, amelyet sajátos nevelési folyamatba ágyazott, és az életpálya küzdelmei és gazdag tapasztalatai alapján pedagógia-bölcseleti szintézisre is kísérletet tett.

Írásait olvasva lépten-nyomon a modern nyugati pedagógia egy-egy jellegzetes témájával találkozunk: iskolai nyomda, csoportmunka, egyénített és kollektív feladatok, tanulói aktivitás, a spontaneitás értelmezése, a nevelés humánus tartalma, viszonya a modern civilizációhoz, a technika hatása a nevelés céljára és eszközeire, a nevelés szerepe a kultúra hanyatlásával szemben. Pedagógiai nézetei problematikájukat tekintve távoli rokonságban vannak a szocialista pedagógiával is: tanítói pályájának kezdete óta legalább olyan intenzitással foglalkoztatja a nevelés szociális tartalma és a falu életébe beágyazott közösségi struktúrája, mint az oktatás „technikája” (mi módszerének neveznénk); a munkára nevelés FREINET pedagógiájában nem csupán a tanulói aktivitás formája, hanem a nevelés célja és tartalma — tartalma és formája egyben.

FREINET a szocialista pedagógiai kutatások számára is érdekes probléma: pedagógiájának életszerű teljessége, rendszertani egésze, sajátosságai a modern polgári pedagógián belül, érintkező pontjai a szocialista pedagógia néhány jellegzetességével lehetővé teszik, hogy számot vessünk azzal, mi módon kellene foglalkoznunk mai, nem szocialista pedagógiai irányzatokkal; hogyan általánosíthatók pl. FREINET pedagógiájának progresszív vonásai a szocialista pedagógia számára.

Ebből a szempontból a jelen tanulmányt csak *próbálkozásnak* lehet tekinteni. E próbálkozás vezérgondolata: megismerni FREINET pedagógiáját. Ahhoz, hogy értékítéleteink lehessenek munkásságáról, nézeteiről, előbb ismernünk kell, mit tett, mit írt. Ezért elsősorban FREINET néhány, Magyarországon is hozzáférhető könyvére, pedagógiai füzetére, folyóiratára támaszkodom, a vele foglalkozó

* E tanulmány első változata felolvasásként hangzott el az MTA Didaktikai-metodikai Albizottságának 1965. május 31-én tartott ülésén. C. FREINET 1966. október 8-án hunyt el.

pedagógiai irodalomra szinte alig. Ismeretes, hogy a hazánk határain kívül eső pedagógia kutatásának feltételei igen korlátozottak, és csak többéves, egyazon témára vonatkozó kutató munkában vezetnek kielégítő eredményhez. A könyvtárak közötti nemzetközi könyvkölcsönzés, külföldi utak, levelezés mind olyan lehetőségek, amelyek csak hosszú távon folyó kutatásban gyümölcsöztethetők.

Munkásságának kezdetével jóval többet foglalkozom, mint a későbbi szakzakkal. A legjellegzetesebb éppen a falusi tanító pályájának kezdete, az, ahogyan felismerései magából a gyakorlatból megszületnek.

*

FREINET 1920-ban kezdte tanítói pályáját egy dél-franciaországi faluban, *Bar-sur-Loup*-ban mint segédtanító a falu kétosztályos iskolájában. Az első világháborúban megsebesült, majd éveket töltött kórházakban. Az iskola *Bar-sur-Loup*-ban riasztóan szegényes falusi iskola volt, akárcsak a többi. A szegénység és FREINET még sokáig sorstársak maradtak . . .

Mit lehetett itt tenni? Naphosszat olvasni az ábécés könyvet? Másolni a füzetbe? A *Bar-sur-Loup*-i gyermekek is fellázadtak a testi és szellemi tunyaság e hagyományos formái ellen. FREINET beteg volt. Nem követhette az igazgató példáját, nem volt ereje a kiabáláshoz, ahhoz, hogy egész nap az asztalt csapkodja pálcájával, nem fordíthatta energiáját főként fegyelmezésre.

A pályakezdés magányában talált rá szellemi őseire: *Rabelais*-ra, *Montaigne*-ra, *Pestalozzi*-ra, *Rousseau*-ra. Tanulmányozta a *genfi Rousseau Intézet* pedagógiai nézeteit. A kortársak közül döntő volt *FERRIÈRE L'École active* c. művének hatása.

1923-ban meghívták egy konferenciára, amelyet Hamburg közelében, *Altona*-ban tartottak az *anarchista pedagógia* hívei. Jól felszerelt iskolát láthatott rendtartás és a pedagógus személyes vezetése nélkül. Az anarchista pedagógia mítosza szétfoszlott a közvetlen benyomások súlya alatt. FREINET-t nem vonták a modern pedagógia szélsőségei.

Már töprengései, próbálkozásai kezdetén tisztázódott mélységes elkötelezettsége a népoktatáshoz (*l'école publique*), a laikus iskolához illetve mozgalomhoz (*le Mouvement Laïc*). Tisztázta a maga számára a nevelés komplex értelmét, számot vetett e szó szociális, filozófiai, politikai, pedagógiai tartalmával.

Bár megszerezte a tanári oklevelet — *Brignoles*-ban állás is várta —, állomáshelyét nem változtatta meg, a falusi gyermekeket választotta.

Az iskola kapuit, amelyben csak beosztottként dolgozott, ki akarta nyitni az életre, *arra az életre, amely közvetlenül körülvette*. Ezért osztályával felkeresték a takácsmestert, majd az iskolában felállított szövöszéken övet szőttek két tanulóknak. Meglátogatták az asztalost, a kovácsot, a péket, a fazekast, az illatszerészt, és gyakran, ebéd után, az unalom keserves óráiban a faluból kivezető ösvényeken a természetet keresték fel, összekötve a sétákat földrajzi, növénytani vagy mérési tanulmányokkal. A döntő fordulat bekövetkezett!

Az iskolának az azt körülvevő élettel való közvetlen kapcsolata FREINET életművében nem kikülönített pedagógiai problémaként jelentkezik csupán. FREINET — a maga módján — hitt a társadalom megújulásában. Ezért belevetette magát a falu szociális kérdéseinek megoldásába is. Részt vett egy felvásárló és elárúsító szövetkezet létrehozásában, amelynek adminisztrátora és pénztárosa volt. Társadalmi tevékenységének köszönhető, hogy a faluban kis erőművet hoztak létre a helyi villanyvilágítás ellátására.

1924-ben részt vett Montreux-ban a *Ligue Internationale pour l'Éducation Nouvelle* kongresszusán. Itt FERRIÈRE-rel, CLAPARÈDE-del, BOVET-val találkozott.

Az *aktív iskola* törekvéseit könnyen átvehették mindazok, akik viszonylag jó felszereléssel rendelkeztek. FREINET azonban vállalni akarta falusi iskolája szociális környezetét, a parasztok legszegényebb rétegeit, a vidéken tengődő proletárelemeket, az elemi iskola általános vidéki feltételeit is.

Pedagógiájának új körvonalai az *iskolai nyomda* felállításával kezdtek határozottan kirajzolódni. Hogy hogyan jutottak egy kis kéziszedésű nyomdához; milyen papírra nyomták a kiszedett betűket (pl. elhasznált szavazócédulákra): most ne részletezzük. Tény, hogy volt iskolai nyomda, amelyet kézi betűszedésre, elsősorban a *gyermeki önkifejezés* eszközeként *fogalmazásra* használtak.

A tanulók írásainak nyomdai sokszorosításával FREINET iskolájából fokozatosan kiszorultak a hagyományos iskolai tankönyvek. Ismét új vonás tűnt fel FREINET kísérletezéseiben. A hagyományos tankönyvek elvetése tudatos volt. Erről a tudatosságról tanúskodik FREINET egyik műve, amely 1928-ban jelent meg (*Plus de manuels*).

A hagyományos iskolai tankönyvekkel való szakításból született meg a lapokból összeállított, gyermekektől eredő „tankönyv” (*la fiche documentaire, le fichier scolaire*).

FREINET törekvéseire nem kisebb egyéniség figyelt fel, mint HENRI BARBUSSE, aki *Clarté* c. lapjában helyet adott FREINET pedagógiai és társadalmi cikkeirek.

A pályakezdés döntő eseményeihez tartozik az 1925-ben a Szovjetunióban tett látogatás is. Együtt utazott az első nyugati delegációval, amelyet a szakszervezetek hívtak meg. Megismerkedett KRUPSZKAJÁVAL, beszélhetett a maga iskolai nyomdájáról. Élményeiről *Egy hónap az orosz gyermekekkel* (*Un mois avec les enfants russes*) c. brosrájában számolt be.

A falusi iskola nyomdájának jó hírére vall, hogy 1926-ban a felső burzsoázia lapja, a *Le Temps* (július 4) *Gutenberg iskolája* címmel méltatta FREINET törekvéseit.

Még mielőtt FREINET pedagógiai, didaktikai törekvéseinek az életpályától független ismertetésébe kezdenénk, meg kell említenünk, hogy a tanulók kézi nyomdával előállított fogalmazványait levelezőpartnerekkel cserélték ki, és ebből az iskolaközi kapcsolatból született meg a CEL (*Coopérative de l'Enseignement Laïc*).

A FREINET törekvései és irányítása körül csoportosuló pedagógiai mozgalom azoknak a tanítóknak a *szabad társasága*, akik a népoktatás szegényes feltételei között is meg merték valósítani az *aktív iskola* pedagógiai törekvéseit. A szövetség első körlevele 1926-ban kelt, és lényegét tekintve nem volt más, mint az iskolai nyomdához kapcsolódó iskolaközi levelezés szabályozása, a lebonyolításhoz szükséges címek összefoglalása. Az első körlevél 9 címet jelölt meg. A levelezés dokumentum-csere volt, a gyermekek nyomtatott írásainak cseréje.

Az iskolai nyomda pedagógiai funkciójával FREINET egy kis könyve, *Az iskolai nyomda* (*L'Imprimerie à l'École*) foglalkozott. A gyermekek dolgozatait egyesítő újságnak *Kéve* (*La Gerbe*) volt a címe. (FREINET *co-revue d'enfants*-nak nevezi.)

A CEL magára vonta a figyelmet. 1927-ben a sajtó, a pedagógiai szaklapok, a napilapok széles körben foglalkoztak a falusi tanító és kollégái törekvéseivel.

A CEL 3 évi spontán összetartozás után 1927-ben megtartotta első kongresszusát *Tours*-ban, és kialakította működési szabályait. Mint mozgalom, kapcsolatait az aktív iskola pedagógiai törekvésein kívül elsősorban a szakszervezeti mozgalommal igyekezett elmélyíteni, jelezve, hogy törekvései mélyen be vannak ágyazva a népoktatásba.

A törekvést a tankönyveket helyettesítő lapokkal a CEL is magáévá tette, és a *Besançon*-ban tartott kongresszuson (1929) felvette a mozgalom állandó témái közé. Mindez természetesen költséges dolog volt. Az arányok érzékeltetésére egyetlen adatot említek meg: a *marseille-i* kongresszuson 1930-ban a felajánlások elérték a 15 000 franc-ot, a felmerülő kiadások feltételezett határa azonban 40 000 franc volt.

FREINET feleségével, *Élise*-zel (aki a már említett életrajzi művet írta) 1926-ban ismerkedett meg. 1928-ban *Saint Paul*-ba költöztek, ahol mindketten egy iskolánál taníthattak. *Saint-Paul* a tenger közelében levő dél-franciaországi falu vagy inkább amolyan városka volt, Nizzától 1 órányira, kiáltó szociális ellentétekkel. Nyaraló villáit a gazdagok keresték fel, óslakossága szegénységgel küzdött, a helység határában messze szétszórt tanyákkal.

Itt FREINET tovább fejlesztette nézeteit, habár *Saint-Paul* kevert társadalmi környezete, polgármesterének értetlensége sok nehézséget gördített munkája elé. 1928-ban FREINET a következőket írja az egyik népoktatási lapban, a *l'Enseignement public*-ben: „Az iskolának több és nagyobb feladata van, minthogy továbbítsa az ismereteket. Amit nagyra értékelünk, az nem az ismeret, maga a felismerés, a kutatás. Az értelem nem magtár, amit megtöltünk; láng, amelyet szítani kell. A még fel nem tárt összefüggéseket nem egyszerűen a birtokba vett tudás, a megtanult és asszimilált ismeretek, hanem a mindig éber, új problémák felé forduló aktivitás fedi fel, kapcsolja össze és rendezi el.” Ugyanebben a tanulmányban olvashatjuk a következő sorokat is: „Ismerjük az ideális iskolát... De nekünk a legkeményebb realitások talaján kell dolgoznunk. Olyan gyermekek ülnek előttünk, akiknek sokszor nagyobb szükségük van kenyérré és ruhára, mint szellemi táplálékra. Az élet, amely bennünket körülvesz, anormális és amorális, fatálisan fékezi erőfeszítéseinket.”

A *Saint-Paul*ban eltöltött küzdelmes évek FREINET pedagógiájának elvi körülhatárolása és elhatárolása szempontjából jelentősek voltak. Gyarapodtak FREINET módszerének (*technique Freinet*) eszközei, variánsai: állandósult kiindulópontként a szabad fogalmazás (*texte libre*), azaz a gyermekek szabadon megkomponált írása, az iskolai munkakönyvtár, a csoportmunka, az iskolai laboratórium és műhelyek, a hanglemez, a rádió, a film különféle változatai.

A CEL eszperantó nyelven kiszélesítette nemzetközi kapcsolatait. Összehasonlító pedagógiai szempontból kiemelkedő esemény volt az *Éducation Nouvelle* Nizzában tartott 1932. évi nemzetközi kongresszusa. A kongresszust MONTESSORI presztízse uralta. Külön vonat szállította MONTESSORI dokumentációját. Terméket tartottak fent felszerelése számára. A gyermekek, akiket magával vitt, okosak, szépek, felcicomáztak voltak. FREINET meghívta a kongresszus tagjait, töltsenek egy napot *Saint-Paul*-ban, nézzenek szembe azokkal a realitásokkal, amelyekkel a néptanítónak kell megküzdenie. Az elhatárolás a későbbiek során abban is manifesztálódott, hogy különválva az *Éducation Nouvelle*-től FREINET publikációi az *Édition de l'École Moderne Française (Bibliothèque de l'École Moderne)* sorozatban láttak napvilágot. E sorozatban természetesen a *l'Éducation Nouvelle* hívei is publikálhattak.

FREINET-nek 1933-ban Sanit-Paul-ban kellemetlenségei támadtak. A polgármester hajszát indította ellene. Felhasználva a gyermekek dolgozatait, megírágalmazta, és röpcédulák segítségével próbálta ráuszítani a szülőket. Az ügyből országos hírű politikai botrány támadt. Életveszélyes, dühödő tüntetés, a hatóságok bürokratikus közönye kísérte a kellemetlenségeket. FREINET-t végül nizzai kollégáinak, a szövetség tagjainak közvetlen segítsége mentette át a kultúrpolitikai botrányon. A kollégák tömörültek, és a polgármester felbujtására keletkezett inszINUÁCIÓKRA a Saint Paul-ban való megjelenésükkel, az események elítélésével válaszoltak. A Saint Paul-i pedagógus botrány a polgári demokratizmus kiszélesítéséért, illetve védelmezéséért folyó harc kérdésévé vált. A FREINET-házaspár nem hagyta el Saint Paul-t, mert az megfutamodás lett volna.

Később Élise családjának kis vagyonából megvették a közelben, Vence-ban egy elhagyott farmot, amelynek ideális természeti környezetében magániskolát állítottak fel.

Jelen tanulmányban FREINET politikai nézeteivel nem foglalkozunk. Ehhez nem áll elegendő megbízható forrás a rendelkezésünkre. A felhasznált életrajz említést tesz néhány olyan eseményről, amelyet mégsem hallgathatunk el. FREINET híve volt az erősödő népfront mozgalomnak. 1935-ben javaslatot készített a gyermekek népfrontjáról (*Front de l'Enfance*), amelyet azonban még a baloldali szervezetek, pártok sem támogattak. A cél a gyermekkor, a gyermeki lét védelmére lett volna a militarizmussal, a faszizmussal szemben. A szülők szövetségének (*La Ligue des Parents*) megszervezése azonban eredménnyel járt.

FREINET részt vett az ellenállási mozgalomban, volt koncentrációs táborban, csatlakozott a *maquis*-hoz. Egyébként a szociáldemokrata párt tagja. Társadalmi, politikai nézetei az erős szociális orientáció mellett is a polgári humanizmus keretei között maradtak.

*

A továbbiakban FREINET pedagógiáját néhány jellegzetes műve alapján mutatom be. Az imént vázolt életrajzi adatokat elsősorban úgy csoportosítottam, hogy megérthessük *didaktikai rendszerének* szélesebb nevelési, sőt szociológiai alapjait is. *A valóságban a folyamat fordítva játszódott le: didaktikai felismeréseinek realizálási nehézségei vezették rá a tágabb nevelési, szociológiai összefüggésekre.* Ezért van az, hogy egész pedagógiáját legteljesebb realitásában *didaktikai művei* jellemzik. És ezért van az is, hogy nincs olyan didaktikai műve, amelyből ne lehetne rekonstruálni FREINET egész pedagógiájának alapelveit.

Legjellegzetesebb művének egy kis könyvecskéjét tartom, amelynek címe: *Le texte libre.* (Fordítsuk magyarul *szabad fogalmazás*nak, ami szó szerint olyan szöveget jelent, amelyben a tanulók önmagukról, élményeikről őszintén nyilatkoznak meg.) Ez a könyvecske a gyermekek által komponált nyomtatott szövegekkel foglalkozik, amelyek a *fogalmazás*, az *olvasás* és az *írás* tanítás alapjául szolgálnak. (A sorrend a három között didaktikai-nevelési szempontból egyaránt *elvi* jelentőségű!) Átvesszük a hagyományos iskolai tankönyv szerepét. FREINET nyíltan szembezállt a felnőttek gondolkodását tükröző elemi iskolai olvasókönyvekkel, az írás és olvasás tanítás hagyományos „skolasztikus” módszereivel. A gyermek — a falusi paraszt- vagy proletárgyermek — fejezze ki kötetlen szöveggel önmagát, a szöveghez készíthet rajtot is! Az iskola ne szakítsa ki a gyermeket saját konkrét szociális — pl. családi — kapcsolataiból, a gyermek élje tovább az iskolában is önmagát. Igen jellemzőnek találtam egy 6 és fél éves kislány írását: „Mamám nem akar több babát vásárolni, nagyon drága, és van

les fraises sont mûres
dans le jardin ; mon
petit frère jacques va
les manger.

jeannette 6 ans

Au Cours Préparatoire (journal imprimé)

1. ábra
Texte libre

belőle elég. Nem szeretem a bátyáimat, feldühítenek, sokkal jobban szeretem kishúgomat, Marie-Ange-t. Az emberek gonoszak: a papám megveri a mamámat. Az éjszaka a földön aludt (ti. a papa). Azután kiment a (ló)istállóba.”

FREINET olyan emberi kapcsolatot épített ki tanítványaival, hogy gátláaik megszűntek. A kisajtások fesztelenül megnyilatkoztak a tanító és az osztálytársak előtt. Didaktikai rendszerének lélektani alapja a gyermek szabad önkifejezése és önfejlesztése. (Pszichológiai nézeteit *Essai de psychologie sensible appliquée à l'éducation* c. művében fejtette ki. Erre számos esetben utal didaktikai tárgyú írásaiban.) A gyermekek kis fogalmazásaikat, amelyek lehetnek vallo-mások, történetek, meditációk, megfigyelések, sőt lírai poémák is, elkészíthetik

otthon vagy az iskolában a szabad foglalkozáson. Az írást a csoport, az osztály közösen tanulmányozza. Egyiket közös szövegelemzés: nyelvi, stílári, grammatikai, helyesírási elemzésnek vetik alá. A kézi nyomdán kiszedett szöveget megküldik a szülőknél. A legsikerültebbek bekerülnek az iskolai újságba. Az iskolai újságot elküldik a levelezőpartnereknek. (Az iskolai újsággal FREINET *Le journal scolaire* c. könyve foglalkozik; ebben ismerteti az újság keletkezését, utal arra, hogy a modern pedagógiával foglalkozó kortársak különféle céllal használják, ismerteti a maga álláspontját, az iskolai újság didaktikai, nevelési, szociális funkcióját, előállításának metodikáját.)

A tanulók az iskolai újság segítségével egyéni és kollektív dokumentáció-cserében állnak más gyermekekkel, iskolákkal. Ennek rendszeres alakulását a CEL organizálja.

A tanulók *szociális kapcsolatai* tehát: a családi környezet, a szülői ház társas kapcsolatai, az iskolatársak, az iskolaközösség élete, a falu, az egyszemélyes és kollektív levelező partnerek. A levelezés kiterjed különféle dokumentációk cseréjére is (individuális és tájjellegű dokumentumok: levelek, ajándékok, földrajzi, botanikai, iparművészeti stb. dokumentáció).

Mint említettem, a *texte libre* bármennyire csak rész FREINET egész pedagógiájából, mégis maga az egész is egyben. Próbáljuk meg ezen az egy didaktikai jelenségen elemezni FREINET *pedagógiai koncepcióját*: a kultúra, amely az iskolai művelődés tartalma, nem adaptáció, nem kívülről adagolt, a felnőttek világából dedukált szellemi hagyaték. *A kultúra a nevelési folyamat terméke, amelyet maga a gyermek hoz létre alkotó módon.* Azok a szövegek, amelyeket a gyermekek írtak, és amelyeket FREINET még törekvései kezdetén *Enfantine* címmel kiadott (az első szám 12 oldalnyi könyvecske volt „*Histoire d'un petit garçon dans la montagne*” címmel — gyermekszöveg, gyermekillusztrációkkal) kivívta a nagy írók és a polgári sajtó csodálatát. Az érdeklődő művészek nem a francia nyelv eltorzulását, hanem éppen ellenkezőleg, könnyedségét, üdeségét, eredetiségét fedezhették fel a kisgyermekek pár sornyi írásában.

FREINET egy másik művében: *Les méthodes naturelles dans la pédagogie moderne* (Természetes eljárások a modern pedagógiában), tüzetesen leírja, hogyan tanította meg kislányát, *Bal*-t írni, olvasni. Azt már láttuk, hogy az önkifejezés egyik technikai módja a kézi szedésű iskolai nyomda. A másik, ezzel *egyenrangú* mód a *gyermeki rajz*. (A kérdést részletesen ÉLISE FREINET *L'enfant artiste* c. könyve tárgyalja, reprezentatív kiállításban, színes reprodukciókkal.)

Bal lerajzolja élményeit, azokhoz olvashatatlan magyarázatot, „kísérő szöveget” is ír. A közlési vágy mások felé itt is szociális motivációból ered: Bal levelet ír az unokatestvérének, noha az „írás” még olvashatatlan. Az első betűk a rajzból válnak ki; Bal ekkor 4 éves és három hónapos. A folyóírás megtanulásában nem a kapott modellek megismételt másolása viszi a vezető szerepet, hanem a FREINET didaktikájában szintén *központi elvként* szereplő *próbálkozás, kísérlet* (expérience tâtonnée). Az írás megtanulása kezdetben azokra a betűkre terjed ki, amelyek az önkifejezéshez szükséges rajzokból, szövegekből következnek. Nincs az alfabetumnak olyan rendszere, sorrendje, amelyet FREINET Bal-ra ráerőszakolt volna.

Nem egyszerűen didaktikai elv: *a kultúra alkotó teremtésére vonatkozó egyetlen érvényűnek vallott pedagógiai nézetből fakad az az álláspont, hogy a gyermek előbb fejezze ki magát, mielőtt olvasni megtanul (s'exprimer avant de lire!).* Olvasni saját mondanivalóján tanuljon meg. „Idegen”, „felülről”, „kivülről” jövő szöveg-
gek olvasása csak a harmadik lépcső. Az első két lépcső az önkifejezés és a kis-

pajtásokkal alkotott kollektív életből fakadó szövegek megismerése. Az olvasás teljes objektívalódása a folyamatban csak később következik be. Tudjuk, hogy a francia helyesírásban a fonetikus írásnak csak igen kis szerepe van. Az éppen nem egyszerű helyesírást Bal nem szabályok és megalázó korrekciók alapján tanulta meg, hanem megfigyelések és a próbálkozásai közben természetszerűleg jelentkező helyesbítések által. A közlemény utolsó sorai a 13 éves Bal egy kis kézírásos poémáját tartalmazzák. Minden tekintetben az életkornak megfelelő produkció: az írás grafikája, helyessége, a szöveg szabatosága, könnyed, őszinte líraisága megfelelnek egy 13 éves kislánnyal szemben támasztható követelményszintnek. A próbálkozáson, kísérletezésen, önfejlődésen alapuló metodika nem vezetett a hibák rögződéséhez. *A próbálkozások újabb és újabb szakasza a korábbi szakaszok egészséges meghaladása volt.*

A könyv (Természetes eljárások a modern pedagógiában) sorra veszi a tantárgyakat, de metodikájukat inkább csak jelzi, mint ismerteti. Foglalkozik a rajzzal és festéssel, az anyanyelvi oktatással, az énekeléssel és zenével, a színházzal és bábozással, a kispasztikával, a természettudományok oktatásával, a számtannal és földrajzzal, a történelemmel és egészségtannal. Tekintettel arra, hogy ezek a fejezetek nem leíróak, mint az, amelyben megismerhettük, hogyan tanult meg Bal írni és olvasni, csupán egy idézettel próbálom érzékeltetni FREINET álláspontját az önkifejezés tantárgyaitól (írás, rajz, ének, bábozás, kispasztika) távol eső, az objektívalódott tudományokat továbbító oktatással, kapcsolatban. „Teoretikusan bizonyítjuk a nálunk bevezetett próbálkozáson alapuló folyamatok, a megvalósított kísérletezések által, hogy a gyermek, aki valamely miliőben él, meg kell hogy konstruálja a maga természettudományos kultúráját, amelynek saját tapasztalása, gyakorlása legyen az alapja, mint ahogyan uralni képes a maga anyanyelvét a saját maga beszélt vagy írott kifejezése által. „Ez a probléma különösen izgalmassá válik akkor, ha az álláspontot középiskolásokra akarjuk alkalmazni.”

FREINET közel háromszázoldalas tanulmányt írt a *munkaoktatásról*. Címe: *L'éducation du travail*. (Az első kiadás 1946-ban jelent meg.) A könyv 50 fejezetből áll, minden fejezetnek címe és mottója van. Műfaját tekintve vontatott dialógusok alkotják. Mathieu, a bölcs paraszt este hazatér munkájából és egyetlen természetes mozdulattal helyére illeszti egy bicegő bárány bokáját. Hasonló segítséget nyújt Mme Long-nak, a tanítónőnek is. A Long házaspár gyakran felkeresi Mathieut, kicserélik nézeteiket az életről, a műveltségről, a nevelésről. A könyv tartalmazza FREINET pedagógiájának bölcséleti elemeit. FREINET Mathieu alakját egy másik műben is megrajzolta, az 1959-ben megjelent *Mátyás mondásai*-ban (*Les dits de Mathieu*), amelyben Mátyás kifejti természetelvű bölcséletét és pedagógiai nézeteit. A *L'éducation du travail* egyébként elemeiben egy másik mű lényegi mondanivalóját is tartalmazza: az *Essai de psychologie sensible* (1950), FREINET pszichológiai műve, a *L'éducation du travail*-ből nőtt ki.

FREINET a társadalmat, amelyben korunk gyermeke él, kataklizmákkal, megrázkódtatásokkal jellemzi. Ebben a világban két kultúra él egymás mellett: egy dehumanizáló, és egy másik, amelyet az emberség, az ember önmagával harmonikus fejlődése által kell megvalósítani. A könyv bevezetőjében írja FREINET: „A paraszt ember nyomdokait akartam követni kint a mezőn, meg akartam találni a pásztor hegyi ösvényeit, velük akartam leülni a fák árnyékába, térdem közé fogva az elemózsias zsákot. Újra megtanultam felkutatni a természetet, amely annyira különböző és változó, kielégítettem szomjúságom a tiszta forrásoknál, amelyekre oly édesen rátaláltam.”

Mathieu így beszél a két kultúráról: „Én a magam józan paraszti eszé-
vel gondolkodom. Nem tiltakozom a tudomány, a technika ellen, amelyet
a gyakorlat hosszas próbálkozásai hoztak létre; de tiltakozom azok ellen a defor-
málódások ellen, amelyeket a társadalmi környezet okoz. Ha majd a mun-
kások uralkodni fognak a technikán, és korrigálni tudják a hazugságok és
kizsákmányolás rendszerét, amely eltéríti a tudományt céljaitól, azon a napon
az én józan eszem ismét méltányolni fogja a tudományos gyakorlatot.” „A mo-
dern kultúra veszélyes eltolódást produkált az élet és a gondolat között, hézag
keletkezett a személyiség egyéni és szociális fejlődése között.”

Az iskola a múlt és a jövő határán áll. Ne vesse el sem a haladást, sem
a tradíciót. A haladásnak a múltból kell táplálkoznia, amikor a kultúra még
nem vált el a személyes cselekvéstől. El kell kerülnünk azt a szakadékot,
amely ma elválaszt bennünket ismereteinktől. Az iskola sokat tehet ennek
érdekében.

FREINET a műveltség, a cselekvés és a személyiség alkotó önkifejtésé-
nek egybeesését néhány modellre hivatkozva szokta bemutatni. Ilyenek a paraszt-
ember, a középkori kézműves, a kódexek másolói. Kultúrpeszimizmusá nem
a modern kultúra merő tagadása, hanem a kultúra kapitalizmusban megbom-
lott, eltorzult szociális alapjainak kritikája. A kultúrától humanizáló hatást
vár. Kultúrpeszimizmusának kritikai vonásai progresszív célzatúak, és ebben
lényegileg tér el a kultúrpeszimizmus jellegzetes képviselőitől, akik, mint pl.
OSWALD SPENGLER (1880—1936), a modern civilizációban a „nyugat alkonyá”-t
látták (1918, 1922).

Talán nem tévedek, ha jelzéseként megemlítem, hogy FREINET kultúr-
filozófiai nézeteinek bizonyos vonásai egybeesnek azokkal a nézetekkel, amelye-
ket a szocialista pedagógia vall a művelődés társadalmi és személyiségformáló
szerepéről. A szocializmus megszünteti a kultúra és a társadalom valóságos
életfolyamatai közötti szakadékot, a műveltséget beépítjük a személyiségbe.
FREINET és a mi művelődéspolitikai szemléletünk közötti egybeesés e tekintetben
kétségtelen. De *lényegi* eltérés van az egybeesés kiinduló pontjai, illetve konzek-
venciái között. FREINET szemléletében sok a múltba vesző vonás; hiányzik belőle
a társadalmi struktúra és a kultúra, a kultúra és a személyiség közötti sza-
kadékot létrehozó okok, a kapitalista társadalom *következetesen* végiggondolt
kritikája. Ezért választ FREINET a maga természetelvű pedagógiájához olyan
modelleket, amelyek, ha ma reálisan még léteznek is — mint a paraszt és a kéz-
műves —, mégis történelmileg túlhaladtak. Ezért redukálódnak FREINET
pedagógiájában az igen magasrendűen humanizált társas kapcsolatok inter-
perszonális kapcsolatokká, ezért nincs a FREINET-féle gyermekkollektívákban
nagyobb kohézió, mint a felelősség, a szeretet, az áldozatkészség. De el kell
ismerni, hogy ezek viszont tisztán, következetesen, magasrendűen jelentkeznek,
tegyük hozzá: természetesen elsősorban a FREINET házaspár magatartásában.
(Az elsők között voltak, akik a 30-as évek derekán Németországból menekült
zsidó szülők gyermekeinek nevelését vállalták. A második világháború alatt
Élise, míg férje távolt volt, mosást vállalt, és úgy tartotta el az iskolájukban
rekedt néhány gyermeket stb.)

A polgári humanizmus magas fokú etikai teljesítményeket nyújtó kollek-
tívizmusa ellenére FREINET pedagógiája mégis *individualista* pedagógia marad:
„A tisztán tudományos és objektivizmusra törekvő nevelés nem más, mint
önccsalás. Magában az individuumban kell megkeresnünk az alapjait és útvonalait
a mi nevelési akciónknak.”

De igazságtalanok lennének FREINET-vel szemben, ha individualizmusát nem egészítenénk ki egy-két haladó; pozitív vonással, amelyek a polgári társadalom atomizált szerkezetére mintázott individualizmustól mégis *elválasztják*. „A technikai ismeretek és jártasságok csak részei az ember összetett társadalmi funkciójának. Ha belevetjük magunkat lelkiismerettel és lelkesedéssel a különböző társadalmi szükségletekbe, ha a közösség normálisan működő hajtókerekének érezhetjük magunkat: ez is az élet egyik állapota.”

A munka FREINET pedagógiájában nem csupán az aktivizálás egyik módja, módszere, nem is politechnikai oktatás — a jól felszerelt iskolai műhelyek ellenére sem! —, *hanem az élet humánus és szociális tartalma*. „... nem kell dicsőhimnuszt énekelni a munkáról; meg kell tervezni és meg kell valósítani azt a pedagógiát, amely valóban munkást nevel, a maga kettős funkciójában: azaz munkás és ember.”

Az iskola a XX. század közepén nem lehet olyan, mint ezelőtt 50—70 évvel volt, sem szervezetében, sem módszereiben, sem légkörében. A skolasztika és a nevelés bürokratikus folyamatai nem felelnek meg korunknak.

FREINET hosszas fejtegetésekbe bocsátkozik a játékkal kapcsolatban. Ki hinné, hogy az aktív iskola egyik nagy reprezentánsa *nem híve* a játéknak. Élesen elhatárolja magát azoktól, akik a játékot a gyermek létformájának tekintik. „... már a legkorábbi évektől az élet animátora, az egészséges és dinamikus megelégedés legjobb erjesztője a család és közösség természetes keretei között nem a játék; hanem a munka.” A hagyományos gyermeki játék alkotó és dinamikus. FREINET különbséget tesz a *travail-jeu* és a *jeu-travail* között. Az utóbbi — a játékos munka — csupán a munka utánzata. A *travail-jeu*, a *munka-játék* a gyermek szükséglete. Részletes felsorolást és csoportosítást közöl a játékokról, amelyek keletkezésükben még az őállapotokra, a játéknak a munkára, a természettel vagy a társadalommal folytatott küzdelemre visszamenő eredetére mutatnak rá. Nem ismertetem részletesen a felsorolást — a játékkal foglalkozó fejezetek a játékelméletek szempontjából is igen érdekesek —, csak kiragadok egy-két példát: az éjszakát jelképező játékok (a gyermekek leplet borítanak magukra), futás, ugrás, bújócska (a fogságra és a szabadulásra emlékeztetnek) stb. A *travail-jeu* a gyermek természetes szükséglete, a *jeu-travail* ennek pótléka.

A játék kettős jellegéhez hasonlóan FREINET a munkából is két típust különböztet meg: a *travail fonctionnel*-t (funkcionális munka) és a *travail profit*-t (haszn munka), amelyet lélektelenül végeznek.

A játékok külön csoportja a *jeu-haschisch*, a pótlék szerepet betöltő játékok. Ezeket a személyiség harmonikus fejlődését gátló környezeti tényezők alakították ki. Szerepük hasonló a kábítószerhez. Ilyenek a szerencse-játékok, de kábítószer szerepe lehet a könyvnek, a filmnek, a rádióknak is.

A könyv *Pedagógiai konzekvenciák* c. fejezetének mottójával FREINET kijelenti, hogy a pedagógiában kopernikusi fordulatnak kell bekövetkeznie. A gyermeki foglalatosság középpontjába a *travail-jeu*-t, a munka-játékot kell állítani. A nevelésben ez a legsürgősebb tennivaló. Úgy tűnik, hogy az iskola az oktatás hipnotikus bűvöletéből nem tud szabadulni. A kultúra elintellektualizálódott. Ezt csak úgy lehet meghaladni, ha magát az *életet* tesszük a nevelés gyakorlatává.

A munkaoktatás nem vulgarizált „nevelés a manuális munka által”, nem csupán a képzés egy korai szakasza; át kell hogy hassák korunk tudományos és

technikai ismeretei, célja egy olyan kultúra, amelynek középpontjában a munka fog állni.

A könyv egyik fejezete *A munka testvérisége* címet viseli. „Az igazi testvériség a munka testvérisége — írja FREINET; a legerősebb összetartó kötelék egy család, egy csoport, egy falu, egy nemzet tagjai között a munka.” — Ha ezt az állítást áttesszük a szocialista etika nyelvére, így hangzik: az erkölcs alapja a munka. Köztünk és FREINET etikai nézetei között az erkölcs alapjaira vonatkozóan nincsenek lényegi különbségek, de lényegi az, hogy a munka mint az erkölcs alapja milyen társadalmi struktúrát szolgál.

A könyv utolsó fejezetei ismertetik azt az iskolatípust, amelynek nevelési és didaktikai folyamataiban a munkának meghatározó szerepe van. FREINET nyolcféle műhely-típust ajánl a mezőgazdaság, a kézműipar és a művészetek, a kultúra különböző területeinek megfelelően. Ilyenek pl. szín a mezőgazdasági szerszámoknak és istálló, kovácműhely, szövöde, konyha, iskolai szertárak mint munkaszobák, laboratórium, képzőművészeti műterem stb.

A könyv *jelszóval* zárul:

École par la vie
pour la vie
par le travail!

azaz: *Élet által életre nevelni munkával!*

E tanulmány megszabott kereteire való tekintettel nem ismertetem, csupán jellemzem FREINET *Essai de psychologie sensible appliquée à l'éducation* (1950) c. művét. Tárgya a személyiség: szerkezete, fejlődése, az egészséges önkifejtés és önfejlesztés környezeti feltételei, ártalmai, egy humánus nevelési folyamat, amely az egészséges önfejlődést elősegíti, környezeti ártalmait ellenőrizhető. Mint már jeleztem, a könyv igen egyéni szintézisben tartalmazza FREINET — eredetüket tekintve egyébként nem „eredeti” — nézeteit a pszichológia, a gyógypedagógia, a pszichiátria személyiségre vonatkozó különböző tanításai-ból, amelyek együttvéve *a művet mégis jelentős, egységes koncepciójú pszichopedagógiai írássá avatják*. Jellemzőként kiemelem belőle, a nevelés fogalmát: „A nevelést úgy foghatjuk fel, mint az egyénnek az élet technikája felé való orientálódását, ami egyensúlyát és kiteljesedését biztosíthatja.”

FREINET pedagógiai rendszerét *L'école moderne française* c. művében foglalta össze. (A rendelkezésemre álló 5. kiadás 1957-ben jelent meg.) Ezt a művet az irányzat pedagógia tankönyvének, sőt kézikönyvének is tekinthetjük.

A könyv jellegét tekintve négyféle — történeti, elvi, gyakorlati és propagatív — elemből tevődik össze. A mű első nagyobb fejezetének elvi mondanivalóját történeti indoklás támasztja alá. Gondolatmenetét FREINET pontokba foglalta: 1. A nevelés célját felül kell vizsgálni. 2. Az iskola középpontjában a gyermek áll. 3. A gyermek maga alkotja meg személyiségét a mi segítségünkkel. 4. A jövő iskolája a munka iskolája. 5. Szembefordulás a passzív képzéssel. 6. A jövő iskolája funkcionálisan megszervezi a gyermek aktivitását és az iskolai közösséget. 7. A XX. század iskolája a XX. század emberének szolgáljon. 8. Az iskola modernizálásának sokkal nagyobb összhangban kell lennie az étellel, a családdal, a hagyományokkal, mint bármikor korábban. 9. Az iskola megújulását szoros szálak kell fűzzék a társadalomhoz. 10. A nép iskolája csak olyan társadalomban valósulhat meg, amely maga is a népé. A mindössze 10 lapnyi fejezet tar-

talmazza a FREINET irányításával kialakult pedagógiai mozgalom történeti és elvi alapjait.

A nép iskoláját a kapitalizmus hívta életre. 1890—1914 között kielégítette a szükségleteket, maga a nép is meg volt elégedve vele. Az első világháború azonban új helyzetet hozott. A népi osztály (szándékosan ragaszkodom FREINET terminológiájához) harcot indított azért, hogy az iskola kielégítse gyermekeinek szükségleteit. A tanítóknak van egy avant-garde csoportja, amely szimbólumának az iskolai nyomdát tekinti. Ez a népes csoport több mint 30 éve küzd a népiskola megújításáért. FREINET így jellemzi a néptanítók e mozgalmát: „Büszkék vagyunk múltunkra, gyakorlatunk erőssé tesz bennünket, nekünk vannak vigyázó és felvilágosult előfutáraink. Mindnyájan, együtt, néptanítók, a nép között, együtt a nép harcával, megvalósítjuk a nép iskoláját.” „A mi népiskolánk erőfeszítéseket tesz, hogy a XX. század környezetében élő gyermekek számára olyan nevelést valósítson meg, amely megfelel egy olyan nép egyéni, társadalmi, intellektuális, technikai és morális szükségleteinek, amely a villamosítás, a repülőgépek, a mozi, a rádió, az újságok, a nyomda, a telefon korában él, egy olyan világban, amelyről azt reméljük, hogy közelesen a győzelmes szocializmus kora lesz.”

A mozgalom a nevelés célját abban látja, hogy „a gyermek maximálisan fejlessze ki személyiségét olyan közösségben, amelyet ő maga szolgál, és amely őt magát szolgálja.”

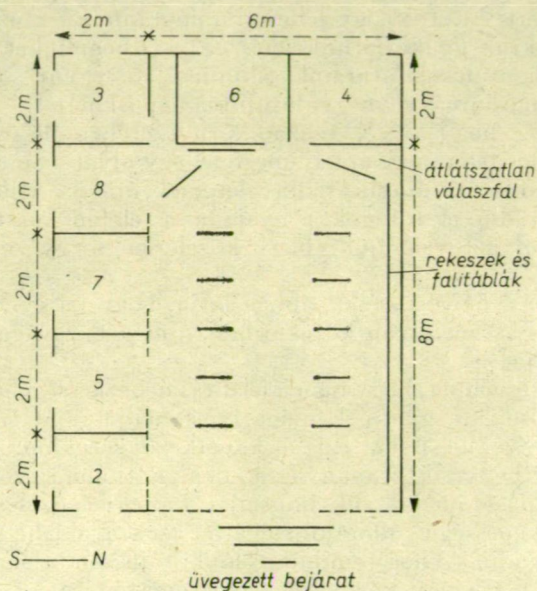
Felhívom a figyelmet, hogy nem a fordítás nehézkességéből ered ez a magyarról így hangzó tétel: „a gyermek maga konstruálja saját személyiségét, a mi segítségünkkel.” Szembesítsük ezt a következő sorokkal: „Mi a hangsúlyt nem az emlékezetbe vésett tananyagra, nem a tudományok elveinek, fogalmainak a megtanulására helyezzük, hanem: a) az egyén egészségére, lendületére, alkotó és aktív képességei állhatatosságára, azokra a lehetőségekre, amelyek természetéből fakadnak, hogy mindig előbbre jusson a maga képességeinek realizálásával; b) a nevelési környezet gazdaságosságára; c) arra a tananyagra és azokra a módszerekre, amelyek ebben a környezetben lehetővé teszik a természetes, élő, teljes nevelést, amelyet mi ajánlunk.”

FREINET a nevelést meghatározó társadalmi környezetnek a dolgozó ember, a nép, a munka társadalmát veszi. A munka társadalmában „a munka lesz a nép pedagógiájának nagy filozófiai princípiuma, mozgatója . . .” (Kiemelés: FREINET.)

Kielégítő forrásanyag hiányában szándékosan kerülöm FREINET politikai, szociális nézeteinek ismertetését, jellemzését. De az érintőleg bemutatott illusztratív szemelvények is jelzik bizonyos fogalmak „harmadik utas” keveredését FREINET szociális nézeteiben. Felfogásában kétségtelenül felismerhetők az antikapitalista vonások, ezekbe ágyazódik harmadik utas illúzióként egy olyan népi társadalom képzete, amelyben a munka, a technika mintegy automatikusan magát a szocializmust testesíti meg. Ebben a harmadik utas koncepcióban magától értetődően a nevelésnek nagyobb a történeti, társadalomformáló szerepe, mint ahogy az a valóságban lejátszódik, különösen egy olyan társadalomban, amelynek gyökeres átalakulása még nem történt meg.

A könyv iskolarendszertani keretek között tárgyalja a gyermekek nevelését az óvodától az elemi iskola valamennyi szakaszán végig „A nevelés nagy szakaszai” címmel. Majd az iskola épületét, belső elrendezését, műhelyeit, környezetét ismerteti. Foglalkozik a nevelés módszereivel, és önálló fejezet szól az iskola közösségi életéről.

A magyar pedagógust e sorok olvasása közben feltehetően éppen FREINET pedagógiájának gyakorlati lebonyolítása izgatja a legjobban. Bepillantásra hadd álljon itt a FREINET-féle népiskola épületének típusrajza. Az épület egyik részét közös terem foglalja el, amely sok tekintetben hasonlít a hagyományos osztálytermekhez, de nincs benne katedra és helyhez kötött iskolapadok. Ebben a helyiségben gyülekeznek a gyermekek a kollektív munkákhoz. A belső teret kisebb műhelyek, laboratóriumok egészítik ki, amelyekből a közös terembe

2 ábra.
Az iskola alaprajza

lehet lépni. Az iskolaépületet külső műhelyek, kertészeti, állattenyésztési melléképületek egészítik ki, amelyek az udvaron, a kertben helyezkednek el. A vázolt típus nem luxus-épület, egyszerű, falusi, népiskolai viszonyok között is megvalósítható horribilis költségek nélkül is.

Az iskola közösségi élete a gyermekek minden tevékenységére kiterjed. A munkaprogramot közösen dolgozzák ki, együtt határoznak a szükséges beszerzések, az iskolai rendezvények, az iskola és társadalom kapcsolatai felől. Hetenként iskolagyűlést tartanak (mintegy 30 gyermek!) kötetlen keretek között, a közösség gyermektitkárának vezetésével. „Mi azt akarjuk, hogy az iskola családi otthon legyen, ahol kinyílik a szív és feltáruznak a gondolatok.”

A tanulók önfejlesztő aktivizálásán alapuló iskolai környezetben, ahol a közösség szervezete nemcsak az interperszonális kapcsolatokat és a közösségi morális életet hatja át, hanem a tanulmányi rendet is, a tervezésnek igen nagy jelentősége van.

A tanítók elkészítik az éves tervet, iskolatípusonként, életkori szakaszonként, továbbá valamennyi tantárgy általános, hónapokra beosztott programját. Ezekbe illeszkedik bele a tanulók számára megadott, hétfővel kezdődő heti

munkaprogram, amelynek napokra való lebontása és teljesítése bizonyos szabadságot tesz lehetővé számukra. A közösségben lezajló foglalkozások, csoportmunkák mellett a tanulók rendelkeznek szabad idővel is, amelyet maguk töltenek ki a heti terv teljesítése érdekében. Az általános és egyéni terveknek ez a dinamikus mozgása a legnagyobb mértékben képes mozgósítani az iskola, a tanulók intenzív munkáját.

Az ilyen típusú munkával szemben mindig felmerül a kérdés: hogyan ellenőrzik és értékelik a gyermekek munkáját? FREINET elvi ellensége az olyan ellenőrzésnek, amelyet a tanító vizsgálóbíróként, kívülről hajt végre. Szakitott a hagyományos osztályozással, az osztályozást a munka jellemzése foglalta el. Az értékelés mértéke: ha a tanuló képességei maximumát nyújtotta, maximális értékelésben részesül.

Az értékelés természetes kerete és menete maga a munkaprogram, amelyet a gyermek önkontrol útján valósít meg. Az értékelés következő típusa az iskolai könyvecske (*carnet scolaire*) segítségével történik. (Mi talán „személyi lap”-nak neveznénk.) Ez tartalmazza a gyermek teljesítményeiről szóló feljegyzéseket. Ezt a gyermekeknek nem mutatják meg, de a szülőknek, felkérésre, igen. — Az iskola bizonyítványt is ad (*brevet*), amely azokat a követelményeket veszi alapul, amelyeket a tanfelügyelők képviselnek és ellenőriznek, bár osztályzatot ez sem tartalmaz. A bizonyítvány pontos tájékoztatást ad a gyermek képességéről. FREINET iskolájában nincsenek elsők és utolsók. A bizonyítvány magával a gyermekkel azonos tükörkép, műfaját tekintve lélektani és szociális szempontból egyaránt megfelel a gyermek világának.

A könyv az iskola tárgyi felszereléseinek, a mozgalom pedagógiai brosráinak propagálásával zárul. Ezeknek előállításában, kereskedelmi közvetítésében a mozgalom, a CEL, amely nemcsak eszmei közösség, hanem pedagógiai „szövetkezet” is, tevékenyen részt is vesz.

A mozgalomnak széles körű *pedagógiai kommunikációja*, sajtója, brosráirodalma van. Ezúttal csak azokról tesztek említést, amelyeknek egy-két példányát magam is ismerem.

A) *Pedagógiai folyóiratok*

a) *Technique de vie*. Fejlécén ez áll a lap jellegéről: Les fondements philosophiques des techniques Freinet (FREINET módszerének filozófiai alapjai).

b) *L'éducateur*. A FREINET és a mozgalom koncepciójába tartozó valamennyi időszerű pedagógiai kérdéssel foglalkozó szaklap. Időnként tematikus mellékletek egészítik ki (pl. programozás, tanítógépek 1963, a munka megszervezése az osztályban 1964, az írás 1964).

c) *Art enfantin*. A tiszteletbeli szerkesztőbizottság tagjai között találjuk JEAN LURÇAT, JEAN COCTEAU, GEORGES BRESSON nevét is. A lapot ÉLISE FREINET és népes szerkesztőbizottság adja ki. Tartalma kiterjed a gyermeki alkotó művészet több területére, a rajzra, festésre, szobrászatra, a költészetre, mozgásművészetre. Elsősorban a gyermekek alkotásait közli, ismertetve azt a folyamatot, ahogyan a közölt alkotások létrejöttek.

B) *A pedagógiai gyakorlatot közvetlenül segítő brosrák, sorozatok*

a) *Bibliothèque de Travail*. (Rövidítve: B. T.) Kétféle korcsoport számára készül. A rendelkezésemre álló példányok serdülőknek valók. Ezek egy-egy témát

dolgoznak fel, mintegy kiindulópontként a tanulók önálló munkájához. (Ilyen témák pl: a darazsak, a Poitevin-i ingovány, a Balaton.) Rendkívül szép kiállításúak, sok színes fotóval. A változatosan feldolgozott témát az önálló munkát irányító kérdések egészítik ki. A *B. T. sonore* audio-vizuális kollekción egy-egy témáról (lemezek, diapozitívek, szöveges útmutatók).

b) *B. E. M. (Bibliothèque de l'école moderne)*. Kis formátumú könyvsorozat egy-egy részkérdésről. Pl. Az iskola modernizálása (a sorozat 4. száma), A tudományok tanítása (11–12. sz.), Munkatervek (15. sz.). Ezeket módszertani kézikönyveknek lehet tekinteni.

c) A CEL katalógussorozata, amely a „techniques Freinet” különböző változatainak taneszközeiről nyújt tartalmi és beszerzési tájékoztatást.

A FREINET körül csoportosuló tanítómozgalom pedagógiai kommunikációjának teljes sorozatai alapján meg lehetne rajzolni a *mozgalom kiterjedését*: ezen értve a szervezeti keretek bővülését nemzetközi mozgalommá (*Coopérative de l'Enseignement Laïc, Institut Coopératif de l'École Moderne, Fédération Internationale des Mouvements de l'École Moderne*);

de értve a pedagógiai témák bővülését a normális gyermektől elindulva részben a gyógypedagógiával határos esetekig, részben a most felszabaduló gyarmati népek elemi művelődési szükségleteinek pedagógiai, módszertani problémái irányába, részben pedig a modern középfokú iskola a tanulók aktív alkotó munkáján alapuló koncepciójáig.

Tanulmányomban ezeknek a fejlődésvonalaknak a megrajzolására kielégítő forrásanyag hiányában nem vállalkozhattam, de a felhasznált dokumentáció feljogosít arra, hogy megemlítem, és jelezem: FREINET pedagógiájának „fejlődéstörténeti” vizsgálatára pár év múlva szeretnék visszatérni.

Miért tanulságos Freinet pedagógiai rendszere? Miért volt öröm vele foglalkozni?

Példamutató *hivatásszeretete*, személye a falusi tanító alakját magasra emeli.

Ki kell emelni alakját az *aktív iskola* köréből. A megkülönböztető jegy polgári humanizmusának következetes *demokratizmusa*, a laikus népiskola körül folytatott politikai, pedagógiai harcokban való következetes részvétel. Az aktív iskolát falusi környezetben valósította meg.

Azon ritka esettel állunk szemben, amikor néptanító szervezett, önkéntes pedagógiai mozgalmat hívott életre (a CEL-t), amely a földrajzi távolságok és az eltérő működési feltételek ellenére is egységes, összetartó erővé tudott kovácsolódni, és nemcsak pedagógiai téren ért el magas színvonalú progresszív vívmányokat, hanem politikai téren is kitűnt következetes demokratizmusával, majd antifaszizmusával.

Ki kell emelni FREINET elvi indoklását a *munkaoktatással* kapcsolatban. A munkát a nevelési folyamat alapjának, a gyermeki önkifejtés legfőbb eszközének, a kollektíva erkölcsi kohéziója szempontjából a döntő tényezőnek tartja.

Értékelni kell FREINET *pedagógiai, bölcséleti, szociális és pszichológiai nézeteinek egységét*, didaktikáját, amellyel ezeknek egységét realizálja. FREINET olyan *didaktikai rendszert* hozott létre, amelynek az alapja az élet, az élet pedig maga az alkotó módon értelmezett kultúra. A nevelés, a képzés alanya és tárgya a cselekvő személyiség, amely a kultúrát nemcsak adaptálja, hanem önmaga által újraalkotja.

Alkotott-e FREINET valami egészen *eredetit*? Azt hiszem *egyetlen* ponton igen. A *texte libre* mint az ábécés könyv teljes negációja, eredeti pedagógiai újítás,

szinguláris jelenség a pedagógia történetében, FREINET egész pedagógiájának szimbóluma is egyben.

Feltehető, hogy a pedagógia története igen előkelő helyet fog biztosítani FREINET-nek; kétségtelen, hogy *a pedagógia nagy személyiségei között van a helye.*

Korlátai döntő mértékben politikai korlátok. A kapitalista társadalmat nem lehet múltba néző nevelési utópiákkal meghaladni. Politikai magatartása pedagógiai írásai alapján — mélységes humanizmusa ellenére — nem következetesen végig vitt harc. De nem kérhetünk FREINET-től számon olyasmit, ami *nem* sajátja, s amire előrehaladott korára való tekintettel már aligha lett volna képes. *Életművének értékei így is felbecsülhetetlenek.*

IRODALOM

ÉLISE FREINET: Naissance d'une pédagogie populaire. Historique de la CEL. — Édition de l'école Moderne Française. Cannes, 1949. 410 l.

CÉLESTIN FREINET: Le texte libre. — Édition de l'école Moderne Française. Cannes. Bibliothèque de l'École Moderne. 1960. 80 l.

CÉLESTIN FREINET: Le Journal scolaire. — Édition Rossignol, Montmorillon (Vienne). 1957. 132 l.; Essai de psychologie sensible appliquée à l'éducation. — Édition de l'École Moderne Française. Cannes, 1950. 278 l.; Les méthodes naturelles dans la pédagogie moderne.; L'éducation du travail. Édition Delachaux et Niestlé, Neuchâtel, 1960. 278 l.; Les dits de Mathieu. L'école moderne française. Édition Rossignol, Montmorillon (Vienne.) 1957. 160 l.

ÉLISE FREINET: L'enfant artiste. — Imprimerie Robaudy, Cannes. 174 l. B. E. M. Bibliothèque de l'école Moderne sorozatban.

CÉLESTIN FREINET—L. SALENGROS: Moderniser l'École. Cannes, 1960. 80 l.

CÉLESTIN FREINET: L'enseignement des sciences. Cannes, 1962. 136 l.; Les plans de travail. Cannes, 1962. 80 l.

Bibliothèque de travail, 546. sz. Le marais Poitevin; 609. sz. Autour du lac Balaton; Junior sorozatban Les Guêpes, 1965. B. T. prospektus: Une fenêtre ouverte sur le monde.

Technique de vie, 1962. június, 14. sz. Megjelent kéthavonként.

L'éducateur, 1963: 1 + melléklet, 2., 3. sz.; 1964: 8—9., 10., 11. sz.; 1964: 4. sz. melléklete; 1966: 3., 14., 15—16—17. sz.

Art Enfantin: 1966, 32—33., 34. sz.

Le catalogue des techniques Freinet, 2 drb.

Юдум Вереш

СЕЛЕСТЭН ФРЕИЭТ (1896—1966)

Автор знакомит читателей с прогрессивным французским педагогом и дает оценку его педагогической деятельности на основе анализа его трудов.

Judit Veress

CÉLESTIN FREINET (1896—1966)

The progressive French pedagogue is introduced to the reader and his pedagogical works are appraised.